

popraćenost tekućih znanstvenih aktivnosti, potaknuto zanimanje i šire javnosti za ovakvu vrstu tematike. U svjetlu svega toga, ne preostaje nam drugo nego uz šetnju Mitsko-povijesnom stazom kod Mošćenica pričekati izdavanje ostatka triptiha – prvo knjige "Zeleni lug", a onda i hrvatskog izdanja već na njemačkom otisnutog djela "Gazdarica na vratima".

Tibor Komar

Tihana Petrović Leš, ur.: *Etnolog Vitomir Belaj. Zbornik radova povodom 70. rođendana Vitomira Belaja*

Zagreb: FF press, 2009., 411 str.

Zbornik Etnolog Vitomir Belaj. Zbornik radova povodom 70. rođendana Vitomira Belaja, urednice Tihane Petrović Leš, okuplja priloge autora različitih struka – etnologa i kulturnih antropologa, arheologa, povjesničara umjetnosti, povjesničara književnosti, lingvisti, fotografa – pozvanih da obilježe rođendan i dugogodišnji rad profesora Vitomira Belaja.

U tekstu "Nestvarna slika u zrcalu nije trajala ni jedan cijeli dan... (skica za zrcalnu autobiografiju)" sam slavljениk iznosi crtice iz vlastitog života upoznavajući nas s pojedinim njemu važnim detaljima, inače u službenim biografijama skrivenim. Ocrtavajući tako detalje iz svog djetinjstva i mladenaštva, školovanja, profesionalnog rada i osobnog života, autor čitateljima istovremeno otkriva i svoje viđenje širega društvenog konteksta. Službeniju stranu biografije nude dva priloga koja slijede. Nedjeljka Paro uredila je "Popis radova Vitomira Belaja" u kojem donosi cjelokupni popis znanstvenih, popularnih i stručnih radova, prijevoda i uredničkih poslova, dok Milana Černelić u tekstu "Etnolog Vitomir Belaj" prikazuje njegov nastavni i znanstveni rad te ostale djelatnosti, funkcije i priznanja. Autorica naglašava kako rad profesora Belaja predstavlja "izniman doprinos razvitku i napretku kako etnološke znanosti u cjelini, tako i Odsjeka za etnologiju i kulturnu antropologiju" te dodaje kako "nije nimalo manje važan niti njegov doprinos razvitku i napretku Sveučilišta i humanističkih znanosti uopće na širem nacionalnom planu" (84).

Autore radova koji slijede povezuje zajednički interes za teme iz religijske etnologije i slavenske mitologije, područja koja su obilježila dugogodišnji slavjenikov znanstveni rad.

Prilog Josipa Bratulića "Zdravice na hrvatski način" donosi primjere zdravica, napitnica i počasnica zabilježene u djelima brojnih hrvatskih književnika, pučkim pjesmaricama, rukopisnim i tiskanim zbornicima zdravica te pojedinim znanstvenim radovima i etnografskim zapisima. U sljedećem radu, naslovljenom "Uz nalaze kalupa za pećnjake iz Iloka. O svezama arheologije, etnologije i kulturne antropologije na nekim primjerima iz hrvatskog srednjovjekovlja" Željko Tomičić analizira dva arheološka nalaza glinenih kalupa za izradu pećnjaka. Autor raspravlja o opravdanosti pretpostavke o postojanju lokalne radionice pećnjaka te analizira motive nalaza, pritom posebno naglašavajući povezanost arheologije i (religijske) etnologije, a time i nužnost interdisciplinarnih istraživanja. Marija Mirković u radu "Odakle Rangeru hrvatstvo", popraćenom fotografijama Janka Belaja, pomno analizirajući pojedina Rangerova slikarska ostvarenja, u prvi plan postavlja motive koji iskazuju "jasno hrvatsko usmjerenje" (130). Iskačući potom iz ikonografskog konteksta i oslikavajući idejna strujanja u Hrvatskoj na prijelazu iz 17. u 18. stoljeće, pažnju usmjerava na djela Pavla Rittera Vitezovića. Pritom zaključuje kako Vitezovićev politički program nije osamljen, već je "plod, kristalizacij[a] osjećaja i razmišljanja, htijenja i nadanja cijeloga jednog pokoljenja hrvatskih uglednika, što je kasnije imalo odraz u programima Rangerovih fresaka" (154–155). *Tekst* Radoslava Katičića "Perunuvo svetište nad Žrnovnicom kod Splita" donosi toponomastičke i topografske podatke koji su omogućili razumijevanje slavenske sakralne interpretacije prostora nad rijekom Žrnovnicom ispod Peruna. Autorov rad time predstavlja doprinos "dokumentarnom utvrđivanju poganskoga slavenskoga kulturnoga sloja na hrvatskome, pa time i južnoslavenskom, kulturnom prostoru i pruža polazište za daljnja istraživanja" (161). Mirjam Mencej u tekstu "*V gostje pa takrat prišla bom, kadar trikrat svet obšla bom...*". Kroženje desetnikov kot način vstopanja na drugi svet" etnološke i folklorističke zapise o desetom djetetu u slovenskim predajama komparativnom analizom uklapa u širi europski kontekst. Značajna osobina desetog djeteta – neizbježnost sudbine odlaska od kuće, na put – otkriva se pritom kao poveznica s karakteristikama djece koja su svojom pozicijom

u redosljedu djece ili pak zbog "suvišnog" dijela tijela bila predodređena za lutanje, kruženje, odnosno, s karakteristikama kružnog kretanja raznih mitoloških bića te sposobnostima alterniranja između svijeta živih i svijeta mrtvih. U radu "Mitsko kolo – kolo sv. Katarine" Andrej Pleterski povezuje strukturu ranosrednjovjekovnog arheološkog lokaliteta Pristave na Bledu u Sloveniji i usmenu predaju o kolu svete *Katre* zabilježenu u susjednoj bohinjskoj regiji. Podudaranje geometrijskog izgleda pristavskog groblja i rekonstruiranog izgleda bohinjskoga vodenog kola autora navodi na zaključak kako su oba izrađena u okviru istoga načina razmišljanja i istih konceptualnih struktura te kako je time kolo svete Katarine moguće pratiti od predslavenskih vremena do suvremenosti. Svojim analitičkim povezivanjem arheoloških nalaza i etnografskih zapisa autor jasno upućuje na moguće dosege interdisciplinarnih istraživanja. Aleksandar Durman u prilogu "Valja nama preko rijeke. Misterij i simbolika smrti od mezolitika do brončanog doba" iznosi primjere pokopa i grobnih priloga u njima s područja od Bliskog istoka do Europe, ukazujući na sličnosti i promjene do kojih dolazi u ranoj prapovijesti jugoistočne Europe (od 8000. do 2000. g. pr. Kr.). Pri tome u središte interesa stavlja "doživljaj smrti kao pripreme za novo rađanje i sustavni prijelaz u ideju smrti koja znači odlazak (preko vode) u nepovrat" (235). Franjo Emanuel Hoško u radu naslovljenom "Obrednik i molitvenik zagrebačkog biskupa Maksimilijana Vrhovca. O nekim oblicima pučke pobožnosti" analizira sadržaj u naslovu spomenutih spisa kao važnih dokumenata "za poznavanje liturgijske i pučke pobožnosti iz vremena jozefinstva u Hrvatskoj" (270). Uspoređujući ove spise s prethodno važećim, obrednikom biskupa Jurja Branjuga i molitvenikom biskupa Petra Petretića i njegovih nasljednika, iznosi glavne karakteristike Vrhovčeve posvećenosti liturgijskoj obnovi i utvrđivanju programa pučke pobožnosti. U radu "*Živa Krunica. Confraternity (The Living Rosary Confraternity) in Croatian Press*" Gábor Barna iznosi podatke o publikacijama i tiskanim materijalima, pisanim hrvatskim jezikom, vezanim uz bratovštinu "*Žive Krunice*". Radom upućuje na mogućnost istraživanja svakodnevnog života i aktivnosti religijskih društava u Hrvatskoj. Žarko Španiček u prilogu "Mlada Nedjelja u pučkoj pobožnosti Slavonije. Uvod u etnologiju vremena" iznosi niz različitih pojedinosti "o pobožnostima, vjerovanjima i obrednim postupcima" (346) vezanim uz *mlade dane* ili *mladinu*. Spomenuto vremensko razdoblje promatra kao odraz specifičnog

ritma pučkog shvaćanja i proživljavanja vremena koji postavlja u kontekst dosadašnjih etnoloških istraživanja vremena, tj. kalendarskih sustava. Radom ukazuje na važnost istraživanja pučkog shvaćanja i organizacije vremena u tradicijskoj kulturi te na otvaranje mogućeg novog područja istraživanja – etnologije vremena. U radu "Postajanje svetim. O religiji kao sredstvu nove identifikacije" Goran Pavel Šantek, na osnovi istraživanja preoblikovanja osobnog identiteta članova religijskog pokreta Neokatekumenskog puta, razmatra "onaj aspekt religijskoga fenomena u kojemu on djeluje kao sredstvo promjene ljudskih predodžbi o sebi samima" (409). Radom ukazuje kako je religija "u jednom svom aspektu kulturna djelatnost koja preoblikuje koncepcije o vlastitoj osobnosti" (411).

Zbornik je okupio radove znanstvenika različitih struka, koji su na poziv profesora Belaja napisali priloge na teme koje je i on sam obrađivao tijekom svoga dugogodišnjeg rada. S većinom autora profesor je usko surađivao, a neke je kao profesor i mentor uveo u istraživana područja. Prilozi zorno pokazuju kako je za istraživanje tema iz religijske etnologije i slavenske mitologije nužan interdisciplinarni pristup te kako su suradnja i komunikacija različitih stručnjaka dodatni poticaj za istraživanja. Takav je rad pokazao kako upotreba raznovrsnih izvora, obično rjeđe korištenih u etnološkim istraživanjima, omogućuje sagledavanje šireg konteksta istraživanih pojava, čime se otvaraju i nove, dosad neistražene etnološke teme. Etnološke se spoznaje time značajnije primjenjuju u istraživanjima drugih struka što je, u pojedinim radovima ovoga zbornika, omogućilo dalekosežnije zaključke. Time su radovi zbornika uspjeli u nasljedovanju razmišljanja profesora Belaja koji u svojoj autobiografiji sažeto kaže: "Znanost razumijem kao proces spoznavanja. Mislim da je zadatak znanstvenika uočavati pojave, otkrivati veze među njima, pokušati složiti ih u nekakav red i objasniti" (33).

Dragom profesoru želimo da u svome traganju za "odbljescima jednoga višeg reda" i dalje, dječje radoznalo, pronalazi smisao!

Petra Kelemen i Sanja Lončar